Dokonalé a spriatelené čísla

1. kapitola. Niektoré poznatky z teorie čísel

In: Tibor Šalát (author): Dokonalé a spriatelené čísla. (Slovak). Praha: Mladá fronta, 1969. pp. 5–17.

Persistent URL: http://dml.cz/dmlcz/403668

1. kapitola

NIEKTORÉ POZNATKY Z TEORIE ČÍSEL

DELITEĽNOSŤ V OBORE CELÝCH ČÍSEL

V tejto knižke slovo „číslo", uvedené samostatne, bez prídavného mena, značí celé číslo, teda prvok množiny

$$\{0, 1, -1, 2, -2, \ldots n, -n, \ldots\}.$$

Často budeme hovoriť o prirodzených číslach, teda o prvkoch množiny

$$\{1, 2, 3, \ldots n, \ldots\}.$$

V ďalšom budeme používať túto, čitateľovi iste známu vlastnosť celých čísel:

Nech M je nejaká neprázdna množina celých čísel. Ak existuje také reálne číslo a, že všetky prvky množiny M sú nie väčšie než a, potom v množine M existuje najväčší (maximálny) prvok (tj. existuje také číslo b, že $b \in M$*) a pre každý prvok $x \in M$ platí $x \leqq b$).

Podobne platí:

Nech M je nejaká neprázdna množina celých čísel. Ak existuje také reálne číslo a', že všetky prvky množiny M sú nie menšie než a', potom v množine M existuje najmenší (minimálny) prvok (tj. existuje teké číslo b', že $b' \in M$ a pre každý prvok $x \in M$ platí $x \geqq b'$).

*) $x \in \mathbf{A}$ značí: x patrí do množiny $\mathbf{A}$.

Pripomeňme ešte pojem absolutnej hodnoty celého čísla. Ak a je celé číslo, potom absolutnou hodnotou $|a|$ čísla a rozumieme číslo a, ak $a \geq 0$ a číslo $-a$, ak $a < 0$. Tak napríklad $|6| = 6$, $|-5| = -(-5) = 5$ a pod.

Iste je čitateľovi známe, že absolutná hodnota súčinu dvoch čísel sa rovná súčinu absolutných hodnôt tých čísel a absolutná hodnota súčtu dvoch čísel nepresahuje súčet absolutných hodnôt tých čísel. Tak napr. $|(-3).8| = |-3|.8 = 3.8 = 24$, $|-3+8| \leqq |-3| + |8| = 11$.

D1. Hovoríme, že číslo a delí číslo b, ak existuje číslo q tak, že $b = aq$.

Namiesto „a delí b" hovoríme aj „a je deliteľom čísla b", „b je násobkom čísla a", „b je deliteľné číslom a". Ak a delí b, píšeme $a \mid b$. Ak a nedelí b, píšeme $a \nmid b$.

Celé čísla, ktoré sú deliteľné číslom 2 nazývame párnymi, ostatné celé čísla nazývame nepárnymi.

P1. $3 \mid 18$, $3 \nmid (-101)$, $0 \mid 0$, $0 \nmid 6$.

P2. Ako vyzerá množina všetkých násobkov čísla 7?

P3. Ak $a \mid b$, potom aj $(-a) \mid b$, $a \mid (-b)$, $(-a) \mid (-b)$.

Tie prirodzené čísla, ktoré sú deliteľmi čísla a, nazývame prirodzenými deliteľmi čísla a. Tak napr. čísla 1, 2, 3, 4, 6, 12 sú prirodzenými deliteľmi čísla -12 a číslo -12 už iných prirodzených deliteľov nemá.

P4. Číslo 0 je deliteľné každým číslom.

P5. Číslo 0 nie je deliteľom žiadneho celého čísla $b \neq 0$.

V1. Ak $a \mid b$, $b \neq 0$, potom $|a| \leqq |b|$.

Dôkaz. Na základe predpokladu existuje celé q tak, že

$$b = aq. \tag{1}$$

Keďže $b \neq 0$, je aj $q \neq 0$ a tak $|q| \geq 1$. Z (1) dostávame potom $|b| = |a|.|q| \geq |a|$, teda $|b| \geq |a|$.

P6. Nech $a \mid b$ a súčasne $b \mid a$. Potom $|a| = |b|$.

Návod: Použite $\mathbf{V}_1$. a $\mathbf{P}_5$!

Vzťah $a \mid b$ nie je symetrický, to značí, že z $a \mid b$ nevyplýva ešte $b \mid a$. Tak napr. $2 \mid 4$, ale $4 \nmid 2$. No tento vzťah má nasledujúcu vlastnosť, tzv. vlastnosť tranzitívnosti.

V₂. Ak $a \mid b$, $b \mid c$, potom $a \mid c$.

Dôkaz. Na základe predpokladu existujú čísla q_1, q_2 tak, že $b = aq_1$, $c = bq_2$. Ak do druhej rovnosti dosadíme z prvej za b, dostaneme $c = (aq_1) \cdot q_2 = a(q_1 \cdot q_2)$. Pretože q_1, q_2 sú celé čísla, je aj $q_1 \cdot q_2$ celé a $c = a(q_1 \cdot q_2)$, teda $a \mid c$.

V₃. Nech a je celé, m prirodzené. Potom existujú čísla q, r, $0 \leqq r < m$ tak, že

$$a = mq + r. \tag{2}$$

Čísla q, r, $0 \leqq r < m$ sú číslami a, m jednoznačne určené.

Dôkaz. Zostrojme racionálne číslo $\frac{a}{m}$. V množine všetkých celých čísel nie väčších než $\frac{a}{m}$ existuje najväčší prvok. Označme ho znakom q. Teda na základe definície čísla q platí: $q \leqq \frac{a}{m} < q + 1$. Vynásobením týchto nerovností číslom m dostaneme $mq \leqq a < mq + m$. Položme

$$r = a - mq. \tag{3}$$

Z predošlého vyplýva, že r je celé a $0 \leqq r < m$. Z (3) dostávame potom $a = mq + r$.

Nech čísla q', r', $0 \leqq r' < m$ spĺňajú rovnosť

$$a = mq' + r' \tag{4}$$

a nech napr. $r \geqq r'$. Potom ak od (2) odčítame (4), dostaneme

$$r - r' = m(q - q'). \tag{5}$$

Odtiaľ vyplýva, že m delí rozdiel $r - r'$. No z podmienok $r \geq r', 0 \leqq r < m, 0 \leqq r' < m$ vyplýva $0 \leqq r - r' < m$ a odtiaľ v dôsledku $\mathbf{V}_1$ $r - r' = 0, r = r'$ a z (5) $q = q'$. Teda dvojica čísel $q, r, 0 \leqq r < m$ je číslami a, m jednoznačne určená.

P7. Nájdite $q, r, 0 \leqq r < m$, ak

1. $a = -58, m = 10.$
2. $a = 74, m = 13.$

Uvedieme teraz niektoré vlastnosti párnych a nepárnych čísel. Ak a je celé číslo, potom na základe vety $\mathbf{V}_3$ existujú celé k, r tak, že $a = 2k + r$, pričom $0 \leqq r < 2$. Ak $r = 0$, potom a je deliteľné číslom 2, teda a je párne. Ak $r = 1$, potom a nemôže byť deliteľne číslom 2. Ak by totiž a bolo deliteľné číslom 2, potom na základe $\mathbf{V}_4$ a $\mathbf{P}_3$ aj číslo $1 = a - 2k$ by bolo deliteľné číslom 2, a to nie je možné (pozri $\mathbf{V}_1$). Tým sme dokázali vetu

$\mathbf{V}_{3a}$. Celé číslo a je párne vtedy a len vtedy, keď má tvar $a = 2k$ (k celé) a nepárne vtedy a len vtedy, keď má tvar $a = 2k + 1$ (k celé).

Ľahkým dôsledkom uvedenej poučky sú tieto vety.

$\mathbf{V}_{3b}$. Súčet dvoch párnych čísel je párny, súčet dvoch nepárnych čísel je párny. Súčet k ($k \geqq 2$) nepárnych čísel je párne číslo vtedy a len vtedy, keď k je párne číslo.

$\mathbf{V}_{3c}$. Súčin dvoch párnych čísel je párny, súčin dvoch nepárnych čísel je nepárny a súčin nepárneho a párneho čísla je párny.

Ak a, b sú celé čísla, potom existujú (celé) čísla, ktoré sú súčasne deliteľmi aj čísla a aj čísla b. Takými číslami sú 1, — 1.

$\mathbf{D}_2$. Číslo d nazývame spoločným deliteľom čísel a, b, ak $d \mid a, d \mid b$.

$\mathbf{D}_3$. Čísla a, b nazývame nesúdeliteľnými, ak nemajú

iných spoločných deliteľov než 1, — 1. Ak a, b nie sú nesúdeliteľné, nazývajú sa súdeliteľné.

Príkladom nesúdeliteľných čísel sú čísla 12, — 35, príkladom súdeliteľných čísel sú čísla 24, 60.

P₃. Nájdite množinu všetkých spoločných deliteľov čísel 1. 24, 60 2. — 50, 17 3. — 18, 48.

V₄. Ak $a \mid b$, a $a \mid c$, potom $a \mid (b + c)$.

Dôkaz. Podľa predpokladu existujú celé q_1, q_2 tak, že $b = aq_1$, $c = aq_2$. Potom $b + c = a(q_1 + q_2)$. Pretože $q_1 + q_2$ je celé, vyplýva tvrdenie vety z rovnosti $b + c = a(q_1 + q_2)$.

V₅. Ak $a \mid b$ a c je celé číslo, potom $a \mid b.c$.

Dôkaz. Podľa predpokladu existuje celé q tak, že $b = aq$. Potom z rovnosti $bc = a(q.c)$ vyplýva tvrdenie vety.

Naskytá sa otázka, či predošlé vety $\mathbf{V}_4$, $\mathbf{V}_5$ možno v istom zmysle obrátiť, presne rečeno, či platia tieto poučky:

Ak $a \mid bc$, potom buď $a \mid b$ alebo $a \mid c$.

Ak $a \mid (b + c)$, potom buď $a \mid b$ alebo $a \mid c$.

Ľahko sa možno presvedčiť, že posledne uvedené výroky sú nepravdivé. Stačí napr. voliť $b = 6$, $c = 8$, $a = 14$. Potom $a \mid (b + c)$, a súčasne $a \mid b.c$, no pritom $a \nmid b$, $a \nmid c$.

Teda deliteľ súčinu dvoch čísel nemusí byť deliteľom niektorého z činiteľov súčinu. Pri istom dodatočnom predpoklade vyplýva z deliteľnosti súčinu dvoch čísel daným číslom deliteľnosť aspoň jedného z činiteľov daným číslom. O tom pojednáva nasledujúca veta, nazývaná pre jej veľký význam aj fundamentálnou vetou aritmetiky. Originálny dôkaz tejto vety, ktorý tu podáme, pochádza od maďarského matematika *J. Surányiho*.

V₆. Nech $a \mid b.c$ a nech a je nesúdeliteľné s b. Potom $a \mid c$.

Dôkaz. Označme znakom C, množinu všetkých tých

čísel x, pre ktoré $a \mid bx$. Teda $c \in C$. Na základe $\mathbf{V}_5$ do C patria všetky násobky čísla a. Ukážeme (a to k dokončeniu dôkazu stačí), že C pozostáva práve zo všetkých násobkov čísla a.

Označme znakom m najmenšie kladné číslo patriace do C. Zrejme stačí dokázať platnosť týchto dvoch výrokov:
(i) Každý prvok z C je deliteľný číslom m.
(ii) $m = |a|$.

Nech $x \in C$. Na základe $\mathbf{V}_3$ existujú celé q, r, $0 \leqq r < m$ tak, že $x = mq + r$. Odtiaľ $r = x - mq$ a tak $br = bx - bmq$. Pretože $x, m \in C$, delí číslo a súčin bx i bm a teda aj čísla bx a $-bmq$ (pozri $\mathbf{V}_5$). Na základe $\mathbf{V}_4$ potom $a \mid (bx - bmq)$, teda $a \mid br$, $r \in C$. Keby bolo $0 < r < m$, potom by r bolo kladným prvkom množiny C menším než m a to by viedlo ku sporu s definíciou čísla m. Musí teda byť $r = 0$, potom $x = mq$, $m \mid x$. Tým je platnosť výroku (i) dokázaná.

Dokážeme (ii). Pretože $a \in C$, $m \mid a$ na základe (i). Teda existuje číslo q_1 tak, že

$$a = mq_1. \tag{6}$$

Keďže $m \in C$, $a \mid bm$, existuje číslo q_2 tak, že $bm = aq_2$. Dosaďme za a do poslednej rovnosti zo (6), dostaneme $bm = mq_1 . q_2$, odtiaľ

$$b = q_1 . q_2. \tag{7}$$

Teda q_1 delí a (pozri (6)) a na základe (7) aj b. Pretože však a, b sú nesúdeliteľné, je $q_1 = 1$ alebo $q_1 = -1$ (pozri $\mathbf{D}_3$). Zo (6) potom dostávame $m = |a|$.

Každé prirodzené číslo $n > 1$ má aspoň dvoch prirodzených deliteľov, sú nimi čísla 1 a n. Ak $d \mid n$ a $1 < d < n$, potom d nazývame netriviálnym deliteľom čísla n. Čísla 1 a n nazývame triviálnymi deliteľmi čísla n.

D4. Číslo $n > 1$ sa nazýva prvočíslom, ak nemá netriviálnych deliteľov. Číslo $n > 1$ sa nazýva zloženým číslom, ak nie je prvočíslom.

Ak teda číslo n je zložené, má aspoň jedného netriviálneho deliteľa.

Už *Euklidovi* (4. st. pred n. l.) bol známy pojem prvočísla. Od Euklida pochádza aj prvý dôkaz nekonečnosti počtu prvočísel. I keď vieme, že všetkých prvočísel je nekonečne mnoho, predsa ich konkrétne všetky nepoznáme. Nevieme napríklad, aké je vyjadrenie všetkých prvočísel v desiatkovej sústave. Ba vieme toho hodne menej. Nepoznáme dokonca ani žiadne prvočíslo väčšie než $2^{11^{213}}$. Najväčšie známe prvočíslo je $2^{11^{213}} - 1$. Pre hľadanie prvočísel sa v poslednom čase s výhodou používajú najnovšie matematické počítacie stroje.

P9. Dokážte, že každé párne číslo $a > 2$ je zložené!

P10. Ak p, q sú dve prvočísla, potom buď $p = q$ alebo p, q sú nesúdeliteľné. Dokážte to!

V7. Nech n je zložené číslo, nech p je najmenší netriviálny deliteľ čísla n. Potom p je prvočíslo.

Dôkaz. Z definície netriviálneho deliteľa vyplýva, že $p > 1$. Ak p nie je prvočíslo, potom existuje d, $1 < d < p$ tak, že $d \mid p$. Z $d \mid p$, $p \mid n$ vyplýva na základe $\mathbf{V}_2$ $d \mid n$. To je však vo spore s definíciou čísla p.

V8. Ak a je celé a p prvočíslo, potom buď $p \mid a$ alebo p, a sú nesúdeliteľné.

Dôkaz. Ak p, a sú súdeliteľné, potom existuje celé číslo $d \neq 1, -1$ tak, že $d \mid p$ a súčasne $d \mid a$. Z $d \mid p$ vyplýva na základe $\mathbf{P}_3$ $|d| \mid p$ a keďže $d \neq 1, -1$, je $q = |d| > 1$. Keďže $q \mid p$, je $q = p$ a tak $p \mid a$.

V9. Nech a, b sú celé a p prvočíslo. Ak $p \mid a.b$, potom buď $p \mid a$ alebo $p \mid b$.

Dôkaz. Ak $p \nmid a$, potom na základe $\mathbf{V}_8$ sú a, p nesúdeliteľné. Z $\mathbf{V}_6$ vyplýva $p \mid b$.

Nasledujúca veta má veľmi názorný význam. Ukazuje, populárne rečeno, že prvočísla sú stavebnými kameňmi, z ktorých sú vybudované všetky prirodzené čísla > 1.

Poznamenajme, že v ďalšom výraz $a_1.a_2 \dots a_s$, kde a_i sú celé a $s \geqq 1$, nazývame súčinom (o s činiteľoch). Teda v prípade $s = 1$ máme súčin o jedinom činiteli.

V$_{10}$. Každé prirodzené číslo $n > 1$ sa dá vyjadriť ako súčin prvočísel a to až na poradie činiteľov jednoznačne.

Dôkaz. Napred ukážeme, že každé $n > 1$ sa dá písať vo tvare súčinu prvočísel. Dôkaz tohoto faktu uskutočníme matematickou indukciou. Tvrdenie je zrejme správne pre $n = 2$ (2 je prvočíslo!). Predpokladajme, že tvrdenie je správne pre všetky prirodzené čísla > 1, ktoré sú nie väčšie než $n (n > 1)$. Dokážeme, že tvrdenie platí aj pre $n + 1$. Keďže $n + 1 > 1$, je $n + 1$ buď prvočíslo alebo zložené číslo. Ak $n + 1$ je prvočíslo, potom tvrdenie platí zrejme. Ak $n + 1$ je zložené, potom na základe V$_7$ existuje prvočíslo p tak, že $p \mid (n + 1)$. V dôsledku toho existuje prirodzené a tak, že

$$n + 1 = p.a. \tag{8}$$

Keďže $p \geqq 2$, je $a \leqq n$ a keďže $n + 1$ je zložené, musí byť $a > 1$. Podľa indukčného predpokladu $a = p_1.p_2 \dots p_s$, kde $p_i (i = 1, 2, \dots s)$ sú prvočísla, $s \geqq 1$. Z (8) potom vyplýva $n + 1 = p.p_1.p_2 \dots p_s$, teda aj $n + 1$ je súčinom prvočísel.

Dokážeme teraz jednoznačnosť takého vyjadrenia. Treba dokázať, že ak

$$n = p_1.p_2 \dots p_s \tag{9}$$

a súčasne

$$n = q_1.q_2 \dots q_r \tag{10}$$

($p_i, i = 1, 2, \dots s$; $q_j, j = 1, 2, \dots r$, sú prvočísla, s, r sú

prirodzené čísla), potom $s = r$ a každé p_i je totožné s nejakým q_j a obrátene. Z (9) a (10) dostávame

$$p_1 . p_2 \ldots p_s = q_1 . q_2 \ldots q_r. \tag{11}$$

Nech $s < r$. Potom z (11) vyplýva $q_1 \mid p_1 . p_2 \ldots p_s$. Na základe $\mathbf{V_9}$ odtiaľ vyplýva $q_1 \mid p_1$ alebo $q_1 \mid p_2 . p_3 \ldots p_s$. Ak $q_1 \nmid p_1$ opätovným použitím $\mathbf{V_9}$ dostaneme: $q_1 \mid p_2$ alebo $q_1 \mid p_3 \ldots p_s$. Po konečnom počte týchto úvah nájdeme také i, $1 \leqq i \leqq s$, že $q_1 \mid p_i$. Pretože pri formulácii jednoznačnosti neberieme ohľad na poradie činiteľov, môžeme už predpokladať, že $i = 1$ (keby tomu tak nebolo, zamenili by sme očíslovanie čísel p_1 a p_i). Potom teda $q_1 \mid p_1$ a z $\mathbf{P_{10}}$ vyplýva $q_1 = p_1$. Ak $s > 1$, dostaneme z (11)

$$p_2 \ldots p_s = q_2 \ldots q_r. \tag{12}$$

Ak predošlú úvahu zopakujeme ešte $s - 1$ -krát, dostaneme z (12) $1 = q_{s+1} \ldots q_r$. Táto rovnosť je zrejme nesprávna, pretože súčin na jej pravej strane má hodnotu $\geqq 2$. Musí teda byť $s \geqq r$. Analogicky sa dá ukázať, že $r \geqq s$, teda $s = r$. Z priebehu dôkazu vidieť, že pri eventuálnom prečíslovaní čísel $p_1, \ldots p_s$ dostávame $p_i = q_i$ $(i = 1, 2, \ldots s)$.

Pri vyjadrení čísla $n > 1$ vo tvare súčinu prvočísel

$$n = p_1 . p_2 \ldots p_s, s \geqq 1, \tag{13}$$

nemusia byť prvočísla $p_1, p_2, \ldots p_s$ navzájom rôzne. Ak na základe známeho komutatívneho a asociatívneho zákona pre násobenie zgrupujeme rovnakých činiteľov, dostaneme z (13) tzv. kanonický rozklad čísla

$$n = q_1^{\alpha_1} . q_2^{\alpha_2} \ldots q_k^{\alpha_k}, \tag{14}$$

$q_1, q_2, \ldots q_k$ sú navzájom rôzne prvočísla, $\alpha_1, \alpha_2, \ldots \alpha_k$ sú prirodzené čísla.

P11. Nájdite kanonické rozklady čísel 32, 54, 300.

P12. Dokážte, že ak $n > 2$, potom medzi n a $n! = 1.2 \ldots n$ leží aspoň jedno prvočíslo.

Riešenie. Pretože $n \geq 3$, je $n! - 1 \geq 2$. Preto v dôsledku $\mathbf{V}_{10}$ existuje prvočíslo p tak, že $p \mid (n! - 1)$, teda $p \leq n! - 1 < n!$. Ak by $p \leq n$, potom by p delilo $n!$ a tak v dôsledku $\mathbf{V}_1$ by p delilo aj $1 = n! - (n! - 1)$. Musí teda byť $p > n$, teda vcelku $n < p < n!$.

P13. Dokážte na základe **P12**, že všetkých prvočísel je nekonečne veľa.

Riešenie. Medzi 3 a 3! leží p_1, medzi 3! a (3!)! leží p_2 atď. Takto možno (indukciou) konštruovať nekonečnú postupnosť navzájom rôznych prvočísel.

ARITMETICKÉ FUNKCIE σ a τ

Aritmetickými funkciami nazývame funkcie definované na množine všetkých prirodzených čísel s hodnotami v množine komplexných čísel. Aritmetické funkcie sú teda vlastne postupnosti s komplexnými členmi, špeciálne teda môžu ich členy byť celými resp. prirodzenými číslami.

Nám pôjde v ďalšom len o dve také funkcie, a to σ a τ. Funkcia σ (τ) je definovaná takto:
ak n je prirodzené číslo, potom $\sigma(n)$ ($\tau(n)$) značí súčet (počet) prirodzených deliteľov čísla n.
Tak napr. $\sigma(1) = 1$, $\sigma(2) = 1 + 2 = 3$, $\sigma(12) = 1 + 2 + 3 + 4 + 6 + 12 = 28$, $\tau(1) = 1$, $\tau(2) = 2$, $\tau(3) = 2$, $\tau(4) = 3$, $\tau(12) = 6$.

Pri štúdiu rozmanitých otázok v teórii čísel je veľmi dôležité vedieť na základe znalosti kanonického rozkladu čísla $n > 1$ určiť hodnoty $\sigma(n)$ a $\tau(n)$. O tom pojednáva nasledujúca poučka.

V$_{11}$. Nech $n = q_1^{\alpha_1} . q_2^{\alpha_2} \dots q_k^{\alpha_k}$ je kanonický rozklad čísla $n > 1$. Potom

$$\sigma(n) = \frac{q_1^{\alpha_1+1} - 1}{q_1 - 1} \cdot \frac{q_2^{\alpha_2+1} - 1}{q_2 - 1} \dots \frac{q_k^{\alpha_k+1} - 1}{q_k - 1},$$
$$\tau(n) = (\alpha_1 + 1)(\alpha_2 + 1) \dots (\alpha_k + 1).$$

Dôkaz. Napred ukážeme, že prirodzené číslo d je deliteľom čísla n vtedy a len vtedy, keď má tvar

$$d = q_1^{\beta_1} . q_2^{\beta_2} \dots q_k^{\beta_k}, \tag{15}$$

kde $0 \leqq \beta_i \leqq \alpha_i$ $(i = 1, 2, \dots k)$. Ak d má tvar (15), potom je zrejme deliteľom čísla n, vyplýva to ihneď zo zrejmej rovnosti

$$q_1^{\alpha_1} . q_2^{\alpha_2} \dots q_k^{\alpha_k} = (q_1^{\beta_1} . q_2^{\beta_2} \dots q_k^{\beta_k}) . (q_1^{\alpha_1 - \beta_1} . q_2^{\alpha_2 - \beta_2} \dots q_k^{\alpha_k - \beta_k}).$$

Obrátene, ak $d \mid n$, potom existuje prirodzené n' tak, že $n = dn'$, teda $dn' = q_1^{\alpha_1} . q_2^{\alpha_2} \dots q_k^{\alpha_k}$. Z tejto rovnosti na základe **V**$_{10}$ vyplýva, že v prípade $d > 1$ v kanonickom rozklade čísla d môžu vystupovať len prvočísla q_i a to s exponentami nie väčšími než α_i $(i = 1, 2, \dots k)$. Teda $d > 1$ musí mať tvar (15). Ak $d = 1$, dostaneme ho z (15) pri $\beta_1 = \beta_2 = \dots = \beta_k = 0$.

Z vety **V**$_{10}$ vyplýva, že dve čísla

$$d = q_1^{\beta_1} . q_2^{\beta_2} \dots q_k^{\beta_k}, \; d' = q_1^{\beta'_1} . q_2^{\beta'_2} \dots q_k^{\beta'_k}$$

sú rôzne, ak existuje i tak, že $\beta_i \neq \beta'_i$. Odtiaľ vyplýva, že všetkých prirodzených deliteľov čísla n je práve toľko, koľko je rôznych k — tic $(\beta_1, \beta_2, \dots \beta_k)$, $0 \leqq \beta_i \leqq \alpha_i$ $(i = 1, 2, \dots, k)$. Týchto k-tic je zrejme $(\alpha_1 + 1)(\alpha_2 + 1) \dots (\alpha_k + 1)$, teda $\tau(n) = (\alpha_1 + 1).(\alpha_2 + 1) \dots (\alpha_k + 1)$.

Ďalej $\sigma(n)$ je rovno súčtu všetkých čísel (15) a tento súčet možno napísať vo tvare
$(1 + q_1 + q_1^2 + \ldots + q_1^{\alpha_1}).(1 + q_2 + q_2^2 + \ldots + q_2^{\alpha_2}) \ldots$
$(16) \ldots (1 + q_k + q_k^2 + \ldots + q_k^{\alpha_k})$.
Skutočne, ak v (16) vykonáme naznačené násobenie, objaví sa tam každé z čísel d práve raz. Na základe vzorca pre geometrický súčet dostávame odtiaľ

$$\sigma(n) = \frac{q_1^{\alpha_1+1} - 1}{q_1 - 1} \cdot \frac{q_2^{\alpha_2+1} - 1}{q_2 - 1} \cdots \frac{q_k^{\alpha_k+1} - 1}{q_k - 1}$$

P14. Aký je počet všetkých prirodzených deliteľov čísla 100?

P15. Nájdite všetky tie prirodzené čísla n, pre ktoré je $\tau(n) = 2$, $\tau(n + 1) = 3$.

Riešenie. Z $\tau(n) = 2$ vyplýva, že n je prvočíslo. Z $\tau(n + 1) = 3$ vyplýva zase, že $n + 1$ musí mať tvar $n + 1 = q^2$, q je prvočíslo. Odtiaľ $n = (q - 1).(q + 1)$. Ak $q - 1 > 1$, potom n nie je prvočíslo. Musí teda byť $q - 1 = 1$, $q = 2$, $n + 1 = 4$, $n = 3$. Obrátene $\tau(3) = 2$, $\tau(3 + 1) = \tau(4) = 3$.

P16. Nájdite prirodzené n, ak viete, že $3 \mid n$, $4 \mid n$, $\tau(n) = 14$.

Riešenie. Keďže $4 \mid n$, aj $2 \mid n$. Preto ak $n =$

$$q_1^{\alpha_1} \cdot q_2^{\alpha_2} \cdots q_k^{\alpha_k}$$

je kanonický rozklad čísla n, musí byť $k \geq 2$. Ďalej $\tau(n) = 14 = 2.7 = (\alpha_1 + 1)(\alpha_2 + 1) \ldots (\alpha_k + 1)$. Pretože 2, 7 sú prvočísla, musí byť $k \leq 2$, teda $k = 2$, $n = q_1^{\alpha_1} \cdot q_2^{\alpha_2}$, $q_1 = 2$, $q_2 = 3$. Potom je buď $\alpha_1 + 1 = 2$, $\alpha_2 + 1 = 7$ alebo $\alpha_1 + 1 = 7$, $\alpha_2 + 1 = 2$. V prvom prípade $\alpha_1 = 1$, $n = 2.3^6$ a n nie je deliteľné číslom 4. Musí teda byť $\alpha_1 + 1 = 7$, $\alpha_2 + 1 = 2$, $n = 2^6.3 = 192$. Obrátene pre $n = 192$ platí $3 \mid n$, $4 \mid n$, $\tau(n) = 14$.

P17. Vypočítajte $\sigma(100)$, $\sigma(128)$, $\sigma(45)$.

P18. Ak a, b sú nesúdeliteľné prirodzené čísla, potom $\sigma(a.b) = \sigma(a).\sigma(b)$, $\tau(a.b) = \tau(a).\tau(b)$. Dokážte to!

Návod. Použite $\mathbf{V}_{11}$.

P19. Dokážte, že $\sigma(n) = n + 1$ vtedy a len vtedy, keď n je prvočíslo!

P20. Dokážte, že pre každé zložené n je $\sigma(n) \geqq \geqq 1 + \sqrt{n} + n$; pre nekonečne mnoho n je $\sigma(n) = 1 + \sqrt{n} + n$ a tiež pre nekonečne mnoho n je $\sigma(n) > 1 + \sqrt{n} + n$.

Návod. Nech p je najmenší netriviálny deliteľ čísla n. Potom $n = pn_1, n > n_1 > 1$ a tak aj n_1 je netriviálny deliteľ čísla n. Z definície p vyplýva $n_1^2 \geqq pn_1 = n$, $n_1 \geqq \sqrt{n}$. Pre $n = p^2$ (p je prvočíslo) je $\sigma(n) = 1 + p + p^2 = 1 + \sqrt{n} + n$.

Pre $n = p^3$ (p je prvočíslo) dostanete $\sigma(n) > 1 + \sqrt{n} + n$.

P21. Nájdite všetky tie prvočísla p, pre ktoré $\sigma(p)$ je druhou mocninou prirodzeného čísla!

P22. Dokážte, že rovnica s neznámou x : $\sigma(x) = x + 1$ má nekonečne mnoho riešení a rovnica $\sigma(x) = x + k$ (k je pevne zvolené prirodzené číslo > 1) má len konečný počet riešení v prirodzených x.

Návod. Použite $\mathbf{P}_{19}$, $\mathbf{P}_{20}$.